

**Legitimerade
röntgensjuksköterskor
väljer och formar
sin framtid**

Inledning

Genom engagemang och medvetna strategier formar vi vår framtid. Röntgensjuksköterskans syn på den gemensamma historien och på olika framtidsscenarier utgör grunden till professionens framtid.

Du är viktig! Du har en utvecklingspotential som behöver tillvaratas och synliggöras och vi vill lyfta fram röntgensjuksköterskans betydelse inom hälso- och sjukvård. Undersökningsmöjligheterna och komplexiteten i patientunderlaget inom diagnostisk radiologisk verksamhet har ökat. Utifrån denna utveckling är det viktigt att kvalitet och patientsäkerhet bibehålles och stärks.

Under 2016 genomfördes en nationell studie för att kartlägga röntgensjuksköterskans syn på hur professionen har utvecklats och förändrats över tid och hur vi ser på vår professions framtid.

Genomförande

Studien utgick ifrån frågeställningen »Vart är vi på väg med professionen?«. För att få svar på frågan intervjuades 48 röntgensjuksköterskor varav 14 var män. Dessa intervjuer genomfördes vid elva olika röntgenkliniker från norr till söder i Sverige. Röntgensjuksköterskornas arbetslivserfarenhet varierade från 9 månader till 41 år, hade olika positioner inom diagnostisk radiologisk verksamhet och var anställda vid olika universitets-, läns- och länsdelssjukhus.

Metoden som användes var Scenarioplaning vilket innebär att utifrån olika trender beskriva fyra möjliga framtidsscenarier.

Resultat

Historien

Den inledande frågan var vilka trender som har påverkat röntgensjuksköterskans profession under de senaste fyrtio åren. Det framkom tre trender och sju sub-trender.

Tabell. Översikt

Trender	Sub-trender
Teknisk utveckling och stråldoser	<i>Nya metoder och ny teknologi</i> <i>Noggrann kontroll av stråldoser</i>
Professionens nuvarande ställning	<i>Brist på röntgensjuksköterskor</i> <i>Arbetsglidning</i> <i>Utarmning av den professionella rollen</i>
Specialisering leder till expertkunskap	<i>Möjligheter till karriärutveckling</i> <i>Efterfrågan på reglerad specialistutbildning</i>

Teknisk utveckling och stråldoser

Nya metoder och ny teknologi har haft en inverkan på röntgensjuksköterskans kunskaper och färdigheter för att skapa optimalt diagnostiskt underlag. Utvecklingen har inneburit att nuvarande teknisk utrustning är förprogrammerad och avgör mer eller mindre automatiskt bildkvalitetsparametrar och stråldos. Detta ställer större krav på röntgensjuksköterskans kunskaps- och kvalitetsmedvetande och den bakomliggande teknologin.

Digitaliseringen har påverkat röntgensjuksköterskans syn på stråldoser. En del menar att digitaliseringens nackdel har varit att det finns en ökad risk för omtag av bilder, särskilt inom konventionell radiografi. Kraven på strålningsreduktion och noggrann kontroll av stråldoser har ökat, samtidigt som de nya teknikerna innebär att fler undersökningar utförs, vilket understryker vikten av ytterligare optimering för att begränsa stråldoser till allmänheten. Det finns behov av fler diskussioner om berättigande av röntgenundersökningar.

... det finns så många fler metoder och mer avancerade metoder som vi ansvarar för, det utvecklas hela tiden.

Professionens nuvarande ställning

Deltagarna upplevde en *brist på röntgensjuksköterskor*, då många har gått i pension och alltför få söker sig till yrket. Nya tekniker och modaliteter kräver dessutom fler röntgensjuksköterskor. Då röntgensjuksköterskan är ansvarig för både teknik och vård av patienter, ansågs bristen på röntgensjuksköterskor minska deras möjligheter att ta hand om patienterna på det sätt som de önskar. För att uppmuntra fler studenter att välja yrket måste det bli mer synligt för allmänheten, till exempel genom information om dess innehåll, möjligheter och betydelse. Röntgensjuksköterskornas yrke beskrivs sällan i media, trots behovet

av fler röntgensjuksköterskor och den stora tekniska utvecklingen.

... det är okunskap man vet inte vad röntgensjuksköterskor kan och gör, man tror »håll andan« och »andas igen«. De ser inte helheten, vet inte så mycket om oss.

Arbetsglidning ökar succesivt och en av anledningarna är att antalet radiologer är för få, vilket innebär att uppgifter som tidigare utfördes av radiologer nu ligger inom röntgensjuksköterskans ansvarsområde. Till exempel prioritering av inkommande remisser, hantering av otydligt skrivna remisser eller begäran om olämpliga undersökningar. Dessutom bedömer röntgensjuksköterskan bildmaterialets kvalitet, primärgranskar för diagnos, avslutar undersökningen och skickar patienten vidare.

... det som också har förändrats är att läkare försvinner mer och mer ut i periferin, verksamheten här drivs ju av röntgensjuksköterskorna, man träffas inte i samma fysiska rum längre.

Personer utan formell kompetens utför uppgifter såsom att vidarebefordra information, beräkna GFR, övervaka patient under kontrastmedelsadministrering och utför radiografiska undersökningar, vilket *utarmar den professionella rollen* och ökar risken för patient och strålsäkerhet. Om något går fel ligger dock fortsatt ansvar hos röntgensjuksköterskan. Yrkesrollen hotas av vårdpersonal som gör strategiska val för att ta över uppgifter inom röntgensjuksköterskans kompetensområde.

... arbetsgivaren kommer ju lösa uppgiften på något sätt, får vi inte tillräckligt många röntgensjuksköterskor som kan lösa uppgiften så tar dom in någon annan ...

... för en stark yrkesidentitet, måste man fortsätta att köra bilen själv utifrån kunskap och kompetens i vår profession ...

Specialisering leder till expertkunskap

Möjligheter till karriärutveckling var en väg till en högre lön samt nytt och mer intressant arbetsinnehåll där karriärstegen var viktig. Fördjupad kunskap om en viss modalitet var en karriärväg eftersom det krävdes specifik kompetens. Karriärmöjligheterna var begränsade, mycket utbildning fick ske utanför arbetstid, en anledning var att karriärplanering är individuell och inte alltid inriktad på avdelningens behov. Byte av arbetsgivare eller position kunde påskynda karriärutvecklingen. Att bli applikationsspecialist, arbeta inom den privata sektorn eller industrin, bli chef eller lärare var andra karriärmöjligheter. I vissa fall var positionen förknippad med engagemang eller erfarenhet.

Det finns högre krav från allmänheten eftersom befolkningen blir äldre. Fler människor lever längre och deras sjukdomar behöver undersökas. Ny teknik kommer att utvecklas som kräver djupare och bredare kunskaper.

Efterfrågan på reglerad specialistutbildning för röntgensjuksköterskor diskuterades i relation till specialistutbildningar som redan finns för sjuksköterskor. Trots att många röntgensjuksköterskor inte har utbildning på avancerad nivå betraktade de sig som specialister, kunniga

om strålningssäkerhet och experter inom sitt område. Idag är fördjupning av kunskap ofta kopplad till olika modaliteter och det finns ett tydligt uttryckt behov av en reglerad specialistutbildning. Bristen på röntgensjuksköterskor har uppmärksamats av verksamhetschefer som har sett behovet av att göra yrket mer attraktivt för att locka studenter, eftersom de ofta efterfrågar möjligheter till en reglerad specialistutbildning.

... vi kommer att vara inblandade i många fler undersökningar, då måste vi ha specialistutbildning. Eftersom det finns så många olika undersökningar borde det finnas någon form av förlängning av utbildningen och i yrket.

... och hur ser då röntgensjuksköterskorna på framtiden?

Framtiden

Utifrån två trender skapades fyra möjliga framtidsscenarioer vilka beskrivs i figuren nedan. Dessa två trender ansåg röntgensjuksköterskorna som osäkra men om de realiserades skulle de innebära störst påverkan på professionen:

- Möjlighet till karriärutveckling
- Tillgången av röntgensjuksköterskor

Utifrån två trender skapades fyra möjliga framtidsscenarioer vilka beskrivs i figuren nedan. Dessa två trender ansåg röntgensjuksköterskorna som osäkra men om de blev verklighet skulle dessa påverka professionen mest:

Goda möjligheter till karriärutveckling – Inga möjligheter till karriärutveckling

God tillgång till röntgensjuksköterskor – Brist på röntgensjuksköterskor.

Den nöjda röntgensjuksköterskan

I detta scenarie finns det ett tillräckligt antal röntgensjuksköterskor för att utföra arbetet samt goda karriärmöjligheter inom professionen. Variation i det dagliga arbetet är en källa till arbetstillfredsställelse och yrkesstolthet. Detta är dessutom viktiga faktorer för att rekrytera fler att välja röntgensjuksköterskans profession. Röntgensjuksköterskor möter personer med mer komplexa sjukdomstillstånd än tidigare och därmed finns ett ökat kompetensbehov. Möjligheter till fortsatt utbildning är en förutsättning för professionens utveckling. Det finns lyhörda chefer som har kunskap och förmåga att leda verksamheten på ett utvecklande och progressivt sätt. Akademisk kompetens värdesätts och säkerställer att både mänskliga och tekniska resurser tas tillvara vilket bidrar till ökad yrkesstolthet.

Den specialiserade röntgensjuksköterskan

I detta scenarie är det brist på röntgensjuksköterskor, men trots detta finns goda möjligheter till karriärutveckling som innebär att det finns alltfler specialistutbildade röntgensjuksköterskor i den diagnostisk radiologiska verksamheten. Röntgensjuksköterskan arbetar i en högteknologisk miljö och handhar alltmer avancerad utrustning samt ställs inför fler komplexa utmaningar relaterade till patienternas behov. Detta kräver arbete i interprofessionella team där röntgensjuksköterskan bidrar med sin specialistkompetens i samverkan med andra specialister. Röntgensjuksköterskan är trygg i sin profession och värnar om sin specifika kompetens och utför allt fler avancerade uppgifter, som tidigare utfördes av radiologer, till exempel ultraljudsundersökningar och bildgranskning.

Den produktionsinriktade röntgensjuksköterskan

I detta scenario är efterfrågan på radiografiska undersökningar stor och det finns god tillgång till röntgensjuksköterskor, men inga möjligheter till karriärutveckling. Modaliteterna används till maximal produktion, men teknologins möjligheter tas inte tillvara, då kunskap och kompetens är otillräcklig och karriärutveckling prioriteras inte. Röntgensjuksköterskan arbetar produktionsinriktat och kan liknas vid att arbeta vid ett »löpande band«. Fokus läggs på produktion av undersökningar och omhändertagande av patient är inte prioriterat.

Den »döende« professionen

I detta scenario finns brist på röntgensjuksköterskor och inga möjligheter till karriärutveckling. De mänskliga och tekniska resurserna utnyttjas inte optimalt, vilket resulterar i att professionen stagnerar och utarmas. De röntgensjuksköterskor som finns kvar inom verksamheten arbetar enbart med teknik och genomförande av undersökningar medan omhändertagande av patient och omvårdnadshandlingar överlämnas till andra personalkategorier. Eftersom det saknas möjligheter till karriärutveckling får det negativa konsekvenser för grundutbildningen till röntgensjuksköterska. Utbildningen är inte längre eftertraktad, då andra professioner utan formell utbildning och beprövad erfarenhet utför undersökningar och medverkar vid interventioner. Röntgensjuksköterskan är oroad över

att adekvat patientsäkerhet inte upprätthålls när professioner med otillräcklig eller avsaknad av utbildning utför arbetsuppgifter inom röntgensjuksköterskans kompetensområde. Kombinationen av strålsäkerhet, teknik och omvårdnad är grunden för professionen och innebär stort ansvar och eftersom detta åsidosätts är professionen försvagad och yrkesstoltheten försvinner.

Slutsats

Resultaten beskriver olika trender som har påverkat röntgensjuksköterskans profession i Sverige de senaste fyra decennierna. Utifrån dessa trender har fyra olika scenarier skapats vilka ger möjlighet till olika vägval. En del scenarier är gynnsamma för professionen medan andra är mindre gynnsamma och kan till och med vara förödande. Medvetenhet om dessa scenariers innebörd och konsekvenser, kan ge vägledning för hur röntgensjuksköterskan väljer att forma sin framtida profession. Röntgensjuksköterskans utvecklingspotential behöver tillvaratas inom hälso- och sjukvård för att bibehålla och stärka kvalitet och patientsäkerhet. Karriärutveckling och reglerad specialistutbildning är strategier för att nå positiv utveckling och en stark profession. Röntgensjuksköterskorna går framåt och behöver bli mer synliga i hälso- och sjukvården.

Tack till alla röntgensjuksköterskor som medverkat i studierna.

Tack till Svensk förening för röntgensjuksköterskor.

Tack till Vårdförbundet.

Är du intresserad av att läsa studierna i sin helhet:

Andersson, B.T., Lundgren, S.M., Lundén, M. (2017). Trends that have influenced the Swedish radiography profession over the last four decades. *Radiography*: 23,292-297.

Bjorkman, B., Fridell, K., Tavakol Olofsson, P. (2017). Plausible scenarios for the radiography profession in Sweden in 2025. *Radiography*: 23,314-32

Svensk förening för
RÖNTGENSJUKSKÖTERSKOR

Vetenskapliga rådet, Svensk förening för röntgensjuksköterskor
2017 November